

ԲԱՐՈՅԵԿԱՆ, ԱԽՍՈՒՄԵԱԿԱՆ, ԱՐԱԽԵՍԴԻՏԱԿԱՆ

Ժ. 808 1903

Ցարնկան 10 ֆ. ուշիք - 4 րու.
Վեցամսանը 6 ֆռ. ուշիք - 2 րո. 50 հ.
Մեկ թիւ կարծիք 1 ֆռ. - 50 հ.:

Թիւ 7. ՅՈՒԼԻՒ

Ա Խ Ս Ո Ւ Թ Ե Վ Ա Խ

Գ Ր Ա Կ Ա Խ

Պ Ե Տ Բ Ր Ա Ք Ի Ւ Խ Հ Ա Յ Ե Ր Ե Ն Լ Ե Զ Ո Ւ Ի

Բ. Հ ե ղ ե ր ո ւ պ ա կ ա մ - ս վ ե ր ջ ն ա տ ա լ ո ւ հ ա յ ե ր է ի մ ե ց :

(Ըստ Հայութիւնի)

այերէնի մէջ կը տեսնենք
որ շատ մը դի-
պօց մէջ՝ հնդեւ-
ինամի լիքուաց - 8
տառք ի փօխուած
է : Այս ու գեղ-
ցերը հետեւեալն
են, 1. ամէն գասի
արմատերու լո-
ւողականը, այս-

պէս՝ լորդ սեն. մարտոյ, յդ. ուզ. լորդ (ա-ար-
մատ. հնդեւը, յդ. ուզ. -08). որդի, սեն. որդոյ,
յդ. ուզ. որդի (Յ-արմատ). որդի, սեն. որդ,
յդ. ուզ. որդ (Յ-արմատ. հնդեւը, յդ. ուզ.-
010). լորդ, սեն. լորդոյ, յդ. ուզ. լորդ (ա-ար-
մատ. հնդեւը, յդ. ուզ. -08). որդի, սեն. որդոյ,
որդի, յդ. ուզ. որդ (Յ-արմատ. հնդեւը, յդ. ուզ.-
010). բարդ, սեն. բարդոյ, յդ. ուզ. բարդ (ա-ար-
մատ. հնդեւը, յդ. ուզ. -08). բարդոյ, սեն. բար-

դուր, սեն. բարդ յդ. ուզ. բարդ (ա-արմատ.
հնդեւը, յդ. ուզ. -08). Այժմ յառաջ քան գի
ուսկի ծագած ըլլարուն ինդիրը շօշափելը, մո-
դնելու է նաև, որ հայ է և ու արմատն ունեցող
բառերը հարկ չկայ ուղարկի հնդեւը. երկամակ
յոյնակի վերջառութեան մը վերածել, վան զի
վերջառութեան վանկին ձայնաւորը հայ. ի մէջ չի կոր-
ուսիր. է արմատն ունեցող բառերուն մէջ վերջա-
րանիկ օրինաց (Auslaudgesetz) արեկուած ըլլարուն
յառաջ ռեսի - ըստ ամփոփուած ըլլարուն նեթա-
գրութիւնը հաստատելու համար իր օրինակ յա-
ռաջ բերուած եւր բառին *trejes ձեւէ մեկնուիր
ամենայ մասմաք անվճառնի չէ. մէջը բասկով,
ու թէ ձայնաւոր գրեթե վերջարանիկ օրինաց աղ-
գեցանթենէն յառաջ ի մը ամփոփուած են, այլ
պարզապէս ու տառն է որ հնդ կորուած է: ա-
արմատն ունեցող բառերու վայ այս ու ասոր նման
երեւոյթ չի նշմուսիր. պատմաւը յայտնի է.
վան զի ձայնաւորց միջնէ գոնուող և ու տառը չի
կորուիր. Ցայտակի է թէ ու արմատն ունեցող բա-
ռերու յդ. ուզ. ը ու եւ ա. բայց երեւնն ասեւ է
արմատն ունեցող բառերու — եթէ այս վերջնոյն
հետ ունեցած համենթաց զարգաւումը բառ ձայ-
նական օրինաց ընկանուի - համաձայն կազմական
է: աս արմատն ունեցող ածականները տարբեր
երեւոյթ ցցյ կը տան. յոյնակիր միւս ամէն
հորմինած մէջ ու տառն անկրուսն ի մաս: թէ
և արմատն ունեցող բառերու համաձայն կազ-
մաւած է ասի, ասարկոյ չի վերցներ. հմմ. կիմունէ կիմէ սեն. հմմ. այս երեւոյթին միմակ
պատմաւը և արմատն ունեցող բառերու ու
(հնդեւը. օ-է) ձայնաւորին մէջ փառելու է. հմմ.
քիւ մը փառ երեւ բառը, որովհետեւ սկր. յդ.
սեն. սննդուն, յդ. ուզ. տաճինու կամ. յի. յ օ ն ս
շ ծ ն ա շ օ ւ ը բառերուն հետ ու եւ առջնութիւն
անենալը ինձի հաւանական չ'երեւար նշնկւ

նաեւ. ծառը յլ. ուղ. ծառէնէ սեռ. ձնից բամին
նախնական ձեւը չենք դիմեր. թերեւս իւ (որ յլ
ուղ. ի և հ. մ. տառերուն առջեւ ի դիմումնեւ
է) ա տառի թի համապատասխան, բայց այս են
թերգործեալիք յլ. ուղ. ի վրընարութիւնը չեւ
(իսկ քանի որ զես շեզը ե՞ւ -Ա) գնելու ենք
Այս բառն իւր նախնական ձեւին շատ կը մօտենայ
միտ զնելու կիս մին ալ առ է, որուն արմատական
բառերուն յլ. ուղ. ի և հ. մ. մէջ իրկու բարա-
ցայնինքու կունք գտնուող ի տառին ըստ մայնակ-
ան օրինաց կորուելուն ենթադրութիւնն ի յա-
ռաջադունէ ամենեւին չի իրար ապացուցիլ:

Զմեղ հետաքրքրող վերջատառ գի երկրորդ
հոլովէն է 2. ամեն զանակարգի արմատներու յլ-
դորձիականութ: Այս հոլով եղ, որդոք հանակնեւն իւր-
և տառապօք միան կը զանականութ: զ. օր. եղ. եղ. դոր-
ծիական՝ արցուն շատուեց: յլ- դործ. յարցուն
դուռեց: թէ հայր այս եղակի եւ յորդակի հոլով
լովերու իրարու: հետ ունեցած համաձայնութիւնը
դադացած էին, անեն յայտնութ: որ խառն կամ կերպ
պազ մանկան հոլովմանը մէջ իսկ եղ. դործ. ը-
յլ. դործ. ի եւ ասող միանգամայն յլ- ի միա-
ամէն հորդմերու հետ կը համաձայնի: իւսոմք եղ
դործ. լին սեռ. ինչ բարեն, յլ. ուզ. իւսոյց,
դործ. յանամք. ճառուց եղ. դործ. ճառ սեռ.
ճառու բարեն, յլ. ուզ. ճառունուց, դործ. ճառունուց:
այսու եղ. դործ. ուզ սեռ. ունի բարին յլ. սեռ.
այսուց. դործ. ունիսու: Հայրէին բառերու դոր-
ծիականի վերջաւորութիւնը՝ ինամի լիքուաց ծի-
վերջաւորութեանը հետ սոյն է, սկզ. ծիկ եւն:

3 + վերջաւորութիւնը երիւ անգամ յերեւան կու քոյ բայերու նոնարհմանց մամանակ. յոդ. 1. գելիք -մէրմ. եզ. 1. գ. էմբ. ուրիշ (Տնօւեր. յոդ. 1. գ. -ամբ) եզ. 1. գեմբը պղպատ է և սեանին բայց (Բնակչունաեւ եզ. 2. գեմբը՝ պիտի, շամանայած է և եսի հետ) Սաշմանականին համայնացն կազմուած է դարձեած սարուատասական. ուրիշ յ. յոդ. ուրիշ ուրիշ: Սաշմանականի կաստարեալը իրարմէ տարբեր վերջաւորութիւններ ունի. ուրիշ յ. յոդ. ուրիշ ասոր. կոմ. (ապա) ուրիշ յ. յոդ. ուրիշ ասոր. Համանական է որ սրբացից ձեռն եախնակութ Տնօւեր. զ. վերջաւորութիւնն ունենար, որոն համացայն յերած -օծ վերջաւորութեամբ յոդկակիք ձեւ մը կազմուած վելապու է, այս վերջնան հ. ուն- վերջաւորութիւն ինանա յասած գալ (ասի ի հարցու լի ենթագործիւնն մին է, առ ի շրջյէ ու մասին աւելի պատշաճ մէկնութեան): Սակայն եթէ իր այս ասոր մէկնութիւնն ուղղու է, այս սաեն պետք ենք ամ. կոմ. ի յ. 1. գեմբը նախնական վերջաւորութիւնը օծ գնու է, որ դարձան եզ. ի սահմանական վերջաւորութիւնը կ'ենթագործ: Ծանօթ է, թէ ո վերջաւորութիւնը Տնօւեր. կոմ. ի եզ. 1. գեմբը ի համանակի: Հայութեան կը յընդհաւունը նոյն է Տնօւեր. անդորք անցեալ (Aorist): Տես, բայց ոչ կատարեալ. ասի կը տեսնուի միավանի ձեւերուն մէջ յերեւան եկած մասնէկ (Ե-բէք): Բայսձեւն իսկ ինքննին անորոշ կ.ս. ու մաքնանիշ կ'ընեն առեւ. զիւեած, իսրէն եւս ապերուն՝ առան, ճնառ, լուսական կ'ենթագործ մէջ մէջ:

Ձեզ զբաղեցնող + տառին մասին Հիւրշ-
ման Armenischen Studien I 89 հետեւեալ գիտու-
թութիւնը կ'ընէ. “Յօդիսակի ուղ.ի + տառը կա-
րելիք չէ հնաւերը քէ յառաջ ուղ.ած ենթակարե-
ման զի վերջատառ և տառը Հայերէնի մեջ Վ'յո-
նայ (Հմմտ. Ձայնաւոր արմաններու եղ. ուղ.ք.՝
Խցիակ բարձամայն արմաններու եղ. աւո.ք.) իսկ
իմ սկր. Այս համեմատութեան բրուտու-
մանական օգինաց ին Հայկականի Ցարք պնդանց
ու գերանուանց յդ. ուղ.ի եւ բայերու յդ. 1. եւ
2. գ.էմբերուն + տառին մասին գ.հացոցիք լու-
ծուում մի արուած չէ Միու գնեսու է, որ թէ
Խախինական Տիրու պյու այլ ուղ.ի հնաւերէնի
մեջ +ի կրնակ փոխուած ըլլալ... Յգ. գործիա-
կանի դ. = բ. վերջաւորութիւնը՝ ըստ ամենայնի
սկր. մեծ վերջաւորութեան կը համապատասխանէ.
ի հարեւ ու վերջաւորութիւնը պէտք էր ի ինաւուլ-
լամուն. անդ գործաւ էջ 95. Այս դիտուութիւնըը
կ'ընդունի նաև բուգդէ Beiträge zur etymolog. Erläuterung d. arm. Sprache, p. 43. Բուգդէ
մեր քննութեան նիթք եղած ձեւերուն + տառը-
սնկ ծագած կ'ընդունի. Նիդը կը սկսիթ թէ, ժա-
մանական Հորդվանին վկայ Ամանիկի կը կրնա-
կառած ըլլալ. այս մասին անշաւը թիւն հե-
տեւորդ ձայնաւորով միտք բառի պատճառաւ. Ա
ձայնը՞ նի փոխած եւ այնուհետեւ այս վերջնին ձեւն
ընդ հանրացած ըլլար է: Այս ենթագործութիւնը
սակայն շատ համանակն չէ. Ինչու որ, Ենչ պատ-
ճառաւ. Ա մասինկը միայն չ-վերջաւորութիւնը Հորդ-
վանց վկայ պիտի կցուի եւ ոչ նաև միւսերուն։
Զայնաւորներէ յառաջ - ու ձեւին ընդհանրանայն
եւ շատ զբարանայի է: Այսու հանդերձ բրուտու-
ման Grundriss II 660 Բուգդէի այս են-
թագործութիւնը “մտադրութեան արժանի, կը
համարի:

Ասի մեղ գեղեցիկ պրինակ մը է, թէ եր-
բան որչափ գժուարին է ուղել պարզ խնդիր մը
որ և կողան թիւր ըմբռնաւ է: Ի արթորուած
Studien II 18° Երեւայ թէ բուգեքի տոած
մեխուսթեան անզօր ըլլայն զգացած ըլլալով, կը
շանայ յոնքակերտ տառը - ուս յետադաս մամնկէն
մեխիւ, որմէ ձեւացած ըլլայու էն հաւաքային ան-
սական այս պարագային ծիծիք ի առջեւ գտնուող
վերջնակերտ կամսին ձեմանուր չեւ կիրառ ինչպատ
ըլլալ: + տառին ետեւ ձայնաւոր մը չդատուելուն
կ'երաշանարտ ի մէջ այլց առնենք ձեւք: Վարո-
պիտ տեսնենք թէ - ի՞ն մասնիկ՝ վերջապահին
ձայնաւորեանք կորսութեն յուած (բայց բազու-
ցան վերջատառերու օրէնքէն ետքը) տեղի ունե-
ցած է: Դարձան լորուուն, նիշցն սաւեկ
Հայեւուառ և նախական վերջապահին պահած է
(Հայուառ: առ: հնիք: առ Պէտք: MSL. IX. 157.)

(ကျော်ကျော်မြို့)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԵՐԱՎՈՐԻՆԻ ՊՐԻՎԱԼՈՎԸ ԱԶԳԱԾԻՆԻՑ ՄԻ ՀՅՈՒՅՑ
ԿՇԵԼԸՆ ՀԱՅ ԵԳԻԴԻՎԱԳՈՒԱԹԵԸՆ ՎԵՐՋՆԱ-
ԲՈԳՈՒԹԵԸՆՔ ՀԱՄԱՐ.

Բ. Կը համբարձակինք յառաջ բերել
պատճառներն ալ՝ որոնք հայ եվիսկոպոսւ-
թեան վերանորոգութեան անհրաժեշտ հար-
կաւորութիւնը կը ճշմարտեն:

Սարց է, մեր հաւատքն այն կաթողիկէն հաւատքն է, որ ամէն ուղղափառ ազգայնութեանց յատուկ է: Բայց քրիստոնէութեան սկզբնաւորութիւնն թէպէտ հաւատքի մէջ միացեալ, ասկայ մշշ, ընդհանուր եկեղեցւն մէկ տուանձնն կեցած կարգը կը կացուացնէրու ու կը կացուացնէ հիմայ ալ լուս եկեղեցին նշուա որ իր աստուածային պատամաները — թէ յօնականէն ու թէ լատինականն տարբերող — հայ արքորդութեամբ՝ հայերէն լեզուով կը կատարէ:

Սիրան ան զատ, ան տարբեր եկեղեցին
պահեց Հայ ազգին լեզուն միշտ ցայսօր, իրեն
Հնայ ապրենքին մէջ, երբ քաղաքային անկա-
խութիւնը կրոնացնեն էլեւ ետև՝ տար իշխանու-
թեանց առնութեանը տակ ինկաւ:

Այս յատուկ եկեղեցին պահպանեց Հայերն էին լեզուն՝ մեր — Հին Հայրենիքն, գարերով գուրս գաղթած — Նախնիներուն մէջ ալ։ Աս մասնաւոր եկեղեցին կանգուն կը կենայ գեռ